

21st Symposium of the ICTM Study Group on Historical Sources of Traditional Music. Paríž, 9. – 13. marca 2016

V prvej polovici marca sa konalo v Paríži 21. stretnutie študijnej skupiny Historical Sources of Traditional Music / Historické pramene tradičnej hudby, ktorá pôsobí pri medzinárodnej organizácii International Council for Traditional Music (ICTM). Vznikla v roku 1967, podnety k jej založeniu vzišli práve z prostredia stredoeurópskych etnomuzikologických škôl (prvým predsedom bol maďarský hudobný historik a etnomuzikológ Benjamin Rajeczky) a v súčasnosti patrí k najstarším fungujúcim študijným skupinám pri ICTM. Pôvodne združovala odborníkov z oblasti európskej ľudovej hudby, ale v druhej polovici 70. rokov rozšírila svoj záber aj o historické pramene mimoeurópskej hudby, tak ako postupne vzrastal význam historických dokumentov pre súčasnú etnomuzikológiu vo všeobecnosti. Historické pramene tým získali oveľa širší priestor využitia – nielen v aktuálnom výskume, ale aj v edičnej, pedagogickej či umeleckej praxi.

Pravidelné stretnutia študijnej skupiny vo forme sympózií sa konajú s dvojročnou periodicitou. Ich hlavným cieľom je nielen výmena najnovších poznatkov, informácií a publikácií k historickým prameňom európskej ľudovej hudby a hudby mimoeurópskych kultúr. Je to aj integrovanie týchto prameňov do aktuálneho výskumu a ich systematické sprístupňovanie širšej verejnosti.

Lokálnym organizátorom tohtoročného sympózia bolo **Musée de l'Homme – Antropologické múzeum v Paríži**, ktoré vzniklo v roku 1938 ako nástupníčka inštitúcia Et-nografického múzea založeného v roku 1882. Pri svojom vzniku Antropologické múzeum prevzalo do svojich fondov aj vzácny archív historických zvukových nahrávok európskej a mimoeurópskej hudby, ktorý zhromažďuje zvukové snímky nepretržite od roku 1900. Popri archívoch vo Viedni (1899), Berlíne (1900) a Petrohrade (1902) patrí zároveň k najstarším a najvýznamnejším pracoviskám dokumentácie, archivovania a technic-

kej obnovy historických zvukových nahrávok v Európe. Antropologické múzeum v Paríži nedávno prešlo komplexnou rekonštrukciou a modernizáciou a pre verejnosť bolo znovu otvorené koncom minulého roka. Jeho súčasťou je stála multimediálna expozícia o histórii a kultúrnych dejinách človeka, v rámci ktorej majú svoje miesto aj zvukové ukážky z hudobných kultúr celého sveta.

Odborným garantom tohtoročného sympózia bola **Susanne Ziegler**, dlhoročná pracovníčka Fonografického archívu v Berlíne, ktorá prevzala vedenie študijnej skupiny po nemeckej etnomuzikologičke Doris Stockmann. Na odbornej príprave a organizačnom zabezpečení sympózia spolupracovala **Susanne Fűrnis** z hostujúcej inštitúcie, špecialistka na hudbu afrických kmeňových spoločností. Stretnutie sa uskutočnilo za finančnej podpory Collegium Musicae Univerzity v Sorbonne, Francúzskej etnomuzikologickej spoločnosti a Národného múzea prírodnej histórie. Väčšina podujatí prebiehala v imponujúcej historickej budove Antropologického múzea na námestí Trocadéro v centre Paríža.

K tradícií pravidelných stretnutí tejto študijnej skupiny patrí, že časť tematického zamerania sa vždy odvíja od výskumných dominánt hostujúcej krajiny či hostujúcej inštitúcie. Tohtoročné sympóziu sa venovalo dvom ťažiskovým tematickým okruhom: 1. zhodnocovanie historických zvukových nahrávok; 2. štúdium histórie prostredníctvom ústnych a písomných prameňov tradičnej hudby.

Historické zvukové nahrávky a ich zhodnocovanie patria v súčasnosti k osobitne aktuálnym témam nielen z hľadiska vlastníkov a spravovateľov týchto prameňov, ale aj z hľadiska ich potenciálnych užívateľov. Na jednej strane stoja teoretické otázky týkajúce sa prístupu, legálnych práv, reštrikcií či technických parametrov, na druhej strane očakávaná a požiadavky perspektívnych užívateľov

– vedcov, interpretov a umelcov, lokálnych komunit, médií, vydavateľov. S problémami zosúladenia týchto rôznych hľadísk sú dnes konfrontované mnohé pracoviská v Európe aj mimo nej, najmä tie, ktoré vlastnia archívy a zbierky zvukových nahrávok – na rozdiel od zbierok typu trojrozmerných predmetov či písomných a obrazových dokumentov. Zvuková nahrávka tradičnej hudby a spevu je komplexným artefaktom so zložitým pozadím autorských práv, ktoré sa musia zosúladiť s platnou legislatívou na viacerých úrovniach. Aj preto sa pozornosť editorov sústreďuje na najstaršie kolekcie zvukových snímok, pričom nahrávky z mladšieho obdobia sa zverejňujú prevažne podľa individuálnych podmienok ich vzniku a stupňa sprístupnenia.

Príčiny enormného nárastu záujmu o historické nahrávky v poslednom období a rôzne spôsoby ich využitia boli v centre pozornosti viacerých príspevkov. Ich autori sa zároveň pokúšali zodpovedať otázky, komu by mali byť tieto pramene prednostne k dispozícii a kto je povolaný adekvátne zhodnotiť ich obsah.

Jednotlivé príspevky boli sústredené do blokov podľa užšej tematicko-problémovej orientácie. Venovali sa raným zvukovým nahrávkam afrických hudobných kultúr na príklade severného Konga (Didier Demolin, Stéphanie Weisser, Clemens Gütl), priblížili technické otázky spojené s historickými zvukovými nahrávkami v archívnych fondoch Slovinska a Švédska (Drago Kunej, Matthias Boström), predstavili zvukové archívy a zbierky strednej a juhovýchodnej Európy a ideu ich sieťovania ako prepájania regionálnych tradícií/histórií (Gerda Lechleitner, Pál Richter, Rastko Jakovljević, Hana Urbancová), otázky privátnych archívov a ich aktuálneho využitia na príklade kolekcií marockej židovskej hudby a africkej populárnej hudby z Kamerunu (Vanessa Elbaz, Anja Brunner), význam historických nahrávok pri oživovaní zaniknutej tradície jedného z hudobných dialektov gruzínskej hudby (Baia Zhuzhunadze).

Samostatný blok bol venovaný špecifickej téme týkajúcej sa vyhodnotenia nahrávok uskutočnených počas prvej svetovej

vojny v zajateckých táboroch v Nemecku, na príklade srbskej, gréckej a gruzínskej hudby (Nice Fracile, Adelajda Merchán-Drazkowska, Susanne Ziegler). Perspektívu využívania etnomuzikologických prameňov spojenú s novými technickými možnosťami webovej platformy priblížili na príklade interdisciplinárneho projektu pracovníci viacerých francúzskych inštitúcií, ktorí sa na jej vzniku a prevádzkovaní podieľajú (Centrum etnomuzikológie pri Národnom centre pre vedecký výskum a Fonotéka Národnej knižnice v Paríži, Ústav informatiky v Toulouse a d.).

Druhý tematický okruh – **štúdium histórie prostredníctvom ústnych a písomných prameňov tradičnej hudby** – ponúkol dostatočný priestor na predstavenie najnovších výsledkov výskumu v širokom časovom a kultúrno-geografickom zábere. Spoločným menovateľom týchto príspevkov bol presun optiky z historických prameňov tradičnej hudby na tradičnú hudbu ako prameň histórie. Táto myšlienka nie je nová, rezonuje v etnomuzikologickom aj antropologickom výskume ako paralelná línia, ktorá prináša dôležité poznatky aj pre ďalšie vedné odbory. Opiera sa o štúdium histórie človeka a sociálnych skupín prostredníctvom hudby a hudobnej kultúry.

V súčasnosti je v centre pozornosti výskum tzv. hudobných praktík, ktoré poskytujú špecifický zdroj informácií o živote jednotlivca, sociálnych skupín aj celého spoločenstva. Hudobné praktiky sú indikátorom sociálnych zmien v dôsledku kultúrnych kontaktov s inými sociálnymi skupinami a etnikami, ale aj v dôsledku vnútorného vývinu určitého spoločenstva. Odrážajú sa v premenách hudobného štýlu, v prednesových znakoch, vo variabilite. Táto línia sa spája prednostne s výskumom spoločenských skupín, ktoré si zachovali v dostatočnom rozsahu ústnu tradíciu. V ich prípade možno prostredníctvom hudby získať cenné informácie k histórii, ktorá presahuje kolektívnu pamäť daného spoločenstva, ale možno ju dešifrovať z hudobnej štruktúry. Osobitnú úlohu v týchto súvislostiach zohrávali texty piesní, ktoré sú dôležitým prameňom mimohudobných

poznatkov, ako na to upozornili už prví významní antropológovia hudby.

Príspevky z druhého tematického okruhu sa sústredili do niekoľkých tematických blokov: piesne ako prameň sociálnej histórie na príklade rozsiahleho korpusu škandinávskych a anglických balád, estónskej piesňovej tradície a piesňových žánrov juhoamerických indiánskych kmeňov (Ingrid Åkesson, Janika Oras, Hande Saglam, Matthias Lewy, Cedric Yvinec), história a identita Stredného Východu v hudbe (Jean Lambert, Tala Jarjour), po stopách migrácií prostredníctvom štúdia hudobnosťových prvkov (Sylvie Le Bomin, Jérémy Gardent, Olga Veličkina). K podnetným príspevkom patrili dve prípadové štúdie z problematiky tzv. mikrohistórií, ilustrovaných na príklade piesňového typu či osobností hudobníka (Shai Burstyn, Marie-France Mifune).

Diskutovanou koncepciou bolo chápanie tradičnej piesne a hudby ako pamäťového archívu (Maho Sebiane, Susana Sardo). Jedna z autoriek aplikovala pojem „archív“ na piesne speváčky z portugalskej enklávy v Indii. Tento termín prevzala ako koncept speváčky samotnej, ktorá takto označila vlastný piesňový repertoár uložený vo svojej pamäti. Na sympóziu takáto aplikácia vyvolala viaceré otázky, nakoľko pojem „archív“ ako metafora a ako záväzný odborný termín sa tým dostali do rozporu. V skutočnosti však došlo iba ku konfrontácii dvoch odlišných terminologických kategórií, ktoré odkazujú na tzv. emický a etický pôvod používania pojmu, a teda je potrebné ich rozlišovať. Tento malý exkurz do terminológie poukazuje na to, ako sa v súčasnosti stretávajú na pôde jednej študijnej skupiny rôzne, často aj protichodné metodologické orientácie. Aj v tom spočíva význam týchto pravidelných sympózií.

Zo **sprievodných podujatí** zaujala prezentácia litofónov – kamenných hudobných nástrojov z obdobia neolitu. Mineralóg a pracovník Národného múzea prírodnej

histórie Éric Gonthier predstavil zbierku kameňov, ktoré pochádzajú z archeologických nálezísk v Sahare. Účel týchto historických kamenných artefaktov bol dlhší čas nejasný, hoci spôsob ich opracovania poukazoval na určitý zámer ich tvorcov. Prostredníctvom experimentov s ozvučením autor prezentácie dokázal identifikovať pôvodnú funkčnosť týchto kameňov a na podujatí svoju hypotézu doložil demonštrovaním ich akustických vlastností.

Ďalším hodnotným podujatím bolo premietanie filmového dokumentu *Simha* (2015) z produkcie francúzskej spoločnosti Le Miroir a Národného centra pre vedecký výskum. Tento vyše jedenapohodinový film približuje profil francúzsko-izraelskej etnomuzikologičky a hudobníčky Simhy Arom (nar. 1930), ktorá sa venovala hudobným kultúram strednej Afriky, s osobitným zameraním na polyfonickú hudbu afrických kmeňov. Jej najväčší prínos však spočíva v metodologickej oblasti, keď začala spájať tradičné postupy etnomuzikologickej analýzy hudobných štruktúr s kognitívnymi prístupmi. Patrí k významným osobnostiam súčasnej etnomuzikológie a muzikológie, stála pri založení European Seminar in Ethnomusicology (ESEM) či European Society for the Cognitive Sciences of Music (ESCOM). Výsledky jej výskumov inšpirovali viacerých skladateľov 20. storočia (Luciano Berio, György Ligeti, Steve Reich a ďal.). Autor filmu Jérôme Blumberg prostredníctvom audiovizuálneho média sledoval Simhu Arom priamo pri jej práci od roku 1990. Filmový dokument bol v premiére uvedený pri príležitosti jej významného životného jubilea – 85. narodenín, keď sa ešte stále aktívne zapája do vedeckého života ako bádatelka aj odborná garantka mnohých vedeckých podujatí z oblasti etnomuzikológie, antropológie a kognitívnej muzikológie.

Hana Urbancová